

Overheidssteun voor ijsbanen

Sven Bakker

Jerzy Straatmeijer

Hugo van der Poel

*Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 85445
3508 AK Utrecht*

*t 030-7210220
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Overheidssteun voor ijsbanen

Een onderzoek naar de mate waarin ijsbanen worden
gefinancierd met behulp van overheidssteun

in opdracht van de provincie Friesland

**Sven Bakker
Jerzy Straatmeijer
Hugo van der Poel**

© *Mulier Instituut*
Utrecht, februari 2013

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en methoden	7
1.1	Nieuw Thialf	7
1.2	Onderzoeksdoelstelling	7
1.3	Onderzoeksmethoden	7
2.	Marktfalen	9
2.1	Marktwerking	9
2.2	Marktwerking kunstijsbanen	9
3.	Realisatie en exploitatie	13
3.1	Ijsbanen in Nederland	13
3.2	Ijsbanen internationaal	18
3.3	Topsportlocaties in Nederland	19
4.	Conclusie en discussie	21
	Literatuurlijst	25

1. Inleiding en methoden

1.1 Nieuw Thialf

Ijsstadion Thialf in Heerenveen werd in 1967 officieel geopend. In 1986 werd de kunstijsbaan als tweede 400-meterbaan ter wereld overdekt, waarna direct meerdere wereldrecords sneuvelden in het ijsstadion. Thialf geldt, met een door NOC*NSF verleende A-status, als Nederlands belangrijkste ijsbaan voor grote internationale wedstrijden. Na jarenlang dienst te hebben gedaan als hét topschaatsstadion van Nederland, is Thialf toe aan vernieuwing. De techniek in het stadion raakt verouderd en de voorzieningen voldoen niet meer aan de wensen van hedendaagse gebruikers. Na ruim twintig jaar van (inter)nationale allure wordt Thialf ingehaald door ultramoderne ijsstadions in het buitenland, zoals de Max-Aicher-Arena in Duitsland en het Sportpaleis Alau in Kazachstan.

Friesland werkt al jaren aan plannen voor ‘Nieuw Thialf’. In december 2012 besloten de Provinciale Staten van Friesland vijftig miljoen euro beschikbaar te stellen voor de bouw van een nieuw stadion, met een wedstrijd baan van wereldniveau. De planning is om in 2014 met de bouw te starten. Hiernaast heeft de provincie concrete plannen voor de aanleg van een aparte topsporttrainingshal. Deze trainingshal dient specifiek om de training van topschaatsers optimaal te faciliteren en bevat een aparte 400-meterbaan. De totale bouwkosten van Nieuw Thialf, inclusief de topsporttrainingshal, zijn begroot op 106 miljoen euro. Over de extra investering van 56 miljoen euro, nodig voor de trainingshal, moeten eerst het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en andere marktpartijen zich uitspreken.

Nieuw Thialf doet een groot beroep op overheidsmiddelen. Dit roept de vraag op of die kosten te verantwoorden zijn. En hoe de financiering bij andere ijsbanen en topsportvoorzieningen is geregeld. De provincie Friesland heeft hierom het Mulier Instituut opdracht gegeven inzicht te verschaffen in de financiering van nationale en internationale kunstijsbanen, multifunctionele (sport)accommodaties en nationale topsport- ofwel A-sportaccommodaties. Een aanvullende onderzoeksvraag luidt, of hier volgens de economische theorie sprake is van marktfalen, hetgeen overheidsinvesteringen in (top)sportaccommodaties mogelijk legitimeert.

1.2 Onderzoeksdoelstelling

Voorliggend rapport dient inzicht te bieden in de mate waarin overheden bijdragen aan de realisatie en exploitatie van binnen- en buitenlandse kunstijsbanen, multifunctionele (sport)accommodaties en Nederlandse A-accommodaties in de sport. Daarnaast onderzoeken we of er sprake is van marktfalen, hetgeen overheidsinvesteringen in (top)sportaccommodaties mogelijk rechtvaardigt.

1.3 Onderzoeksmethoden

Als onderzoeksmethode is gekozen voor een *quick scan*. Hiermee brachten we de publieksfinanciering in kaart van enkele (inter)nationale ijsbanen, multifunctionele en A-sportaccommodaties.

De data voor dit onderzoek zijn verzameld door middel van telefonische interviews met gemeenten en exploitanten, en analyses van beschikbare documenten (jaarverslagen, (vak)literatuur, websites etc.) van gemeenten, ijsbanen en sportaccommodaties.

Bij de financiering van sportaccommodaties maakt dit rapport onderscheid tussen realisatie- en instandhoudingskosten (kortweg: realisatiekosten) en exploitatiekosten. Realisatiekosten zijn gerelateerd aan de bouw en/of verbouwing (groot onderhoud) van de sportaccommodatie; exploitatiekosten betreffen gebruik (incl. klein onderhoud) en uitbating van het sportcomplex in het algemeen. Deze realisatie- en exploitatiekosten lopen echter enigszins door elkaar in de boekhouding van sportaccommodaties. Zo staan in de exploitatieboekhouding soms reserveringen en/of afschrijvingen, die de realisatie van de accommodatie ten goede komen. De scheidslijn tussen realisatie en exploitatie is hierdoor niet altijd strikt. Een *quick scan* biedt helaas - de naam zegt het al - geen tijd om jaarrekeningen door te spitten en kosten en baten consequent te splitsen tussen realisatie- en exploitatielasten.

Na een omschrijving van het begrip ‘marktfalen’, geven we een totaaloverzicht van accommodaties in Nederland met minimaal één 400-meterbaan. Bij elke accommodatie staat, naast naam en locatie, vermeld welke partij de accommodatie beheert en om welk type accommodatie het gaat: een schaats-, multifunctionele- of A-sportaccommodatie.

Vervolgens brengen we, voor zover mogelijk, de publieke en private financiering in kaart van Nederlandse accommodaties met een 400-meterbaan.

Hierna volgt informatie over de financiering van drie internationale ijsbanen, te weten:

- Het Sportforum Hohenschönhausen in Berlijn (Duitsland);
- De Gunda Niemann-Stirnemann Halle in Erfurt (Duitsland);
- De Max-Aicher-Arena in Inzell (Duitsland).

Ook is de financiering blootgelegd van vier A-sportaccommodaties:

- De Tongelreep in Eindhoven;
- De Flik-Flak Sportclub in 's-Hertogenbosch;
- Het Omnisportcentrum in Apeldoorn;
- De Arnhemhal op Papendal in Arnhem.

Het rapport sluit af met een conclusie, inclusief een betoog over de legitimatie van overheidsinvesteringen in A-locaties voor de wedstrijdsport.

2. Marktfalen

2.1 Marktwerving

Bij een economisch ideale markt is er sprake van onbelemmerde marktwerving. In zo'n markt komen de prijzen en aantallen economische actoren (consumenten en bedrijven) door marktwerving 'vanzelf' tot stand. Het gevolg is een economisch evenwichtige markt, waar vraag en aanbod elkaar op efficiënte wijze treffen. Invloed van buitenaf, zoals door overheidssubsidies, zou de marktwerving enkel verstoren en tot economisch onwenselijke uitkomsten leiden.

Soms werkt de marktwerving echter niet optimaal, waardoor economische imperfecties en marktverstoringen ontstaan. Als gevolg vallen prijzen te hoog uit en/of renderen bepaalde bedrijven niet waardoor zelfs complete markten kunnen verdwijnen en producten niet geleverd worden. Goed doordachte overheidsinterventies kunnen de marktwerving en het economisch evenwicht herstellen en zo een - bij benadering - economisch perfecte markt creëren. In bepaalde gevallen is overheidsinterventie dus zeer wenselijk.

Een economisch perfecte markt voldoet aan de volgende condities:

- Er is sprake van perfecte concurrentie: het aantal aanbieders (bijv. kunstijsbanen) is groot, evenals het aantal consumenten (schaatsers en toeschouwers), die de prijzen voor lief nemen. Winstmaximalisatie staat centraal;
- De economische markt is 'compleet': de markt voorziet alle consumenten en bedrijven in al hun economische behoeftes en producten;
- Er is sprake van perfecte informatie: consumenten en bedrijven zijn op de hoogte van alle informatie over prijzen, het aanbod van concurrenten, producteigenschappen et cetera;
- Er treedt geen marktfalen op. Bij marktfalen treedt de perfecte marktwerving niet op, waardoor geen optimale/economisch efficiënte uitkomst wordt bereikt. Marktfalen doet zich onder meer voor bij collectieve en verdienstelijke goederen, en bij producten waarbij sprake is van negatieve en/of positieve externaliteiten (zie onderstaande uitleg).

2.2 Marktwerving kunstijsbanen

Perfekte concurrentie

Bij de markt voor kunstijsbanen kunnen we vanuit de economische theorie meerdere argumenten aanwijzen die een perfecte marktwerving belemmeren. Perfekte concurrentie tussen Nederlandse kunstijsbanen is zeer onwaarschijnlijk. Nederland telt enkele geprivatiseerde kunstijsbanen, maar de meeste banen zijn eigendom van de gemeenten, die ook de exploitatie (deels) voor hun rekening nemen. Aangezien de overheid wil dat kunstijsbanen voor iedereen toegankelijk zijn, is winstmaximalisatie zeker niet haar hoofddoel. De publieke ijsbanen verstoren de economische markt voor private instellingen die het zonder substantiële overheidsfinanciering moeten stellen. De redenen van overheden om te interveniëren in de markt voor kunstijs, bespreken we onder het kopje Marktfalen.

Marktcompleteid

De Nederlandse kunstijsbanenmarkt is meer dan compleet. Door de publieke ijsbanen is er meer aanbod van kunstijs dan er in een markt zonder overheidsinvloed zou bestaan. Het grote aanbod stimuleert de vraag, waardoor er meer schaatsers gebruik maken van het kunstijs, dan in geval van perfecte concurrentie het geval zou zijn. Omgekeerd kunnen commerciële aanbieders moeilijk een prijs vragen die hun aanbod winstgevend maakt, vooral binnen het verzorgingsgebied van de gesubsidieerde ijsbanen.

Perfekte informatie

De gemiddelde Nederlander kan zich eenvoudig op de hoogte stellen van alle algemeen beschikbare informatie over kunstijsbanen (locatie, tarieven, openingstijden etc.). Maar het spreekt niet vanzelf dat iedereen zich bewust is van, bijvoorbeeld, het belang van sport voor de algehele vitaliteit, arbeidsproductiviteit en sociale cohesie. Dit gebrek aan informatie speelt vooral bij personen uit lagere sociale milieus, en leidt in praktijk tot een kleinere behoefte aan sport. Deze beperkte vraag naar sport kan doorwerken in een afnemende, economisch suboptimale vraag naar sportaccommodaties, waaronder ijsbanen.

Een tweede aspect op het gebied van informatie is de perceptie van de toegangsprijs. De gesubsidieerde banen domineren en daardoor is de entreprijs die zij vragen in de ogen van schaatsers de 'normale' prijs. Dat soortgelijke voorzieningen, zoals zwembaden, een vergelijkbare entree vragen, versterkt deze perceptie. Dit beeld van een 'normale' prijs maakt het commerciële aanbieders lastig om hogere prijzen te vragen voor een uit consumenten oogpunt identiek product.

Marktfalen

Bij marktfalen werkt het marktmechanisme niet of onvoldoende. Of er sprake is van marktfalen kan voor een belangrijk deel worden beredeneerd. Een falende marktwerking op zich is echter geen reden voor overheidsingrijpen. Daarvoor is ook een inhoudelijke (lees: politieke) afweging vereist, die bepaalt dat het marktfalen de maatschappij zodanig schaadt of zoveel welzijn onthoudt, dat ingrijpen door de overheid wenselijk is. Gaat dat ingrijpen gepaard met inzet van middelen, dan bepaalt de politiek de omvang daarvan. Dit bedrag wordt via de belasting omgeslagen over de ingezetenen van de gemeente of het land.

Er bestaan verschillende vormen van marktfalen, zoals collectieve goederen, gemengde goederen, verdienstelijke goederen, externaliteiten, natuurlijk monopolie, bescherming van 'kasplantjes', de grootte (en risico's) van projecten, en duurzaamheid of erfgoed. Kunstijsbanen voor de breedtesport zijn te beschouwen als verdienstelijke goederen met enkele externaliteiten. Topsportvoorzieningen zijn collectieve goederen, met eveneens bepaalde externaliteiten. Ook grootte (en risico) van projecten kan aan de orde zijn. Hieronder gaan we nader in op deze vormen van marktfalen.

Verdienstelijke goederen kunnen ook vermarkt worden zonder overheidsinterventie. De vrije markt voor dergelijke goederen zou echter relatief klein zijn. Overheidssubsidies dienen om de realisatie en exploitatie van schaatsbanen mogelijk te maken en de toegangsprijzen te drukken, zodat de kunstijsbanenmarkt als geheel wint aan omvang en toegankelijkheid voor een breed publiek. De overheid verstrekt deze subsidies op grond van de politieke afweging dat mensen het nut van sport in het algemeen, en schaatsen in het bijzonder, onderschatten en/of een te lage prioriteit geven in hun bestedingspatroon. Dit omdat zij, bijvoorbeeld door gebrek aan opleiding

of ervaring, niet overzien welk nut dit goed voor hen kan hebben. In praktijk overlapt dit argument vaak met de redenering dat lage inkomensgroepen geen middelen overhouden voor sportdeelname na de basisuitgaven voor eten, wonen en verzekeringen, maar dat het vanuit welzijnsoverwegingen wenselijk is dat ze toch toegang hebben tot ‘zinvolle’ activiteiten als sport. De bekendste voorbeelden van verdienstelijke goederen zijn onderwijs en gezondheidszorg, maar ook culturele en (breedte)sportvoorzieningen worden hiertoe gerekend.

Externaliteiten zijn onbedoelde gevolgen, externe effecten of neveneffecten van markttransacties. Zo leidt sport niet alleen tot plezier tijdens de beoefening, maar ook tot een positieve uitwerking op bijvoorbeeld de gezondheid en productiviteit, terwijl verzuim afneemt. Een negatief neveneffect van schaatsen is het optreden van blessures, waardoor verzuim juist weer toeneemt. Aangezien deze effecten ‘bijproducten’ van sport zijn, willen consumenten er niet extra voor betalen. Dit terwijl positieve neveneffecten van grote economische waarde kunnen zijn. Houden consumenten onvoldoende rekening met de waarde van positieve sport-externaliteiten, dan willen ze misschien helemaal niet deelnemen aan de sportmarkt. Gebeurt dat, dan kan de overheid inspringen. Bijvoorbeeld door met subsidies de marktwerking te beïnvloeden, zodat een economisch wensbaardere situatie ontstaat. Omgekeerd kan de overheid ook maatregelen nemen (belasting- en accijnsheffing, verbodsbepalingen) om negatieve externe effecten tegen te gaan of te beperken.

Collectieve goederen zijn goederen waarvan niemand van het profijt ervan kan worden uitgesloten. Of, anders gezegd: het profijt dat de één van een product of dienst heeft, beïnvloedt niet het profijt dat anderen ervan hebben. Bekende voorbeelden zijn defensie en dijken. Maar ook topsport is een collectief goed. Iedereen kan topsport aanschouwen en niemand kan worden uitgesloten van het succes van Nederlandse topssporters bij een EK of WK. Vertrekkend vanuit de gedachte dat de topsport de nationale trots en sociale cohesie stimuleert, en daarmee een aanjagende functie voor de economie heeft, wordt topsport als een collectief goed gezien en gesubsidieerd door de Nederlandse overheid.

Bij marktfalen door de *grootte van het project* zien marktpartijen af van de realisatie van projecten, omdat het risico door de omvang te groot is. De Olympische Spelen zijn een bekend voorbeeld, maar ook een investering van meer dan 100 miljoen in een kunstijsbaan is risicovol. Wat als de kosten niet kunnen worden terugverdiend? Het is bijvoorbeeld onzeker hoeveel EK's en WK's Nieuw Thialf toegewezen zal krijgen.

De vier bovengenoemde vormen van marktfalen legitimeren publieke financiering van Nieuw Thialf. De aparte topsporttrainingshal stelt profschaatsers in staat onder optimale omstandigheden te trainen en vergroot daarmee hun kansen op succes. Topsportsucces is een collectief goed. Geen Nederlander kan zich onttrekken aan de uitstraling van de successen van Ireen Wüst en Sven Kramer. En het profijt dat de ene Nederlander daarvan heeft, doet geen afbreuk aan het profijt van een ander. Verder treden positieve externe effecten op, zoals naamsbekendheid en een sportief imago voor Nederland, een voorbeeldwerking voor jonge ambitieuze schaatsers in ons land et cetera. Ook topsportvoorziening Nieuw Thialf sorteert positieve externe effecten: de accommodatie trekt bezoekers naar Heerenveen (Friesland, Nederland), zorgt voor werkgelegenheid en biedt mogelijkheden tot netwerken en identiteitsvorming.

Als breedtesportvoorziening is Nieuw Thialf te beschouwen als verdienstelijk goed. Overheidssteun maakt het schaatsen betaalbaar voor de inwoners van het verzorgingsgebied van Nieuw Thialf. Hierdoor zullen meer mensen schaatsen en aldus lichamelijk actief zijn dan zonder overheidssteun het geval was. Verder treden externaliteiten op, zoals bevordering van de volksgezondheid en wederom werkgelegenheidseffecten. In de totale afweging dienen we echter ook rekening te houden met de kans op negatieve externe effecten, zoals blessures.

Conclusie marktfalen kunstijsbanen

Bekeken vanuit de economische theorie, is een economisch perfecte markt bij kunstijsbanen om verschillende redenen niet of nauwelijks realistisch. Bij marktfalen kunnen overheidsinterventies de markt op positieve wijze beïnvloeden. Het is een politieke afweging of overheidsoptreden gerechtvaardigd is. De overheid kan (belasting)middelen maar één keer uitgeven, en moet dus keuzes maken uit de vele collectieve en verdienstelijke goederen, die al dan niet in kleine of grote mate kunnen worden aangeboden.

3. Realisatie en exploitatie

Dit hoofdstuk geeft een totaaloverzicht van kunstijsbanen in Nederland met een 400-meterbaan, gespecificeerd naar exploitatiepartij en soort accommodatie. Daarnaast maken we de financiering van deze banen inzichtelijk door, voor zover mogelijk, aan te geven wie de realisatie- en exploitatiekosten bekostigden en bekostigen.

3.1 Ijsbanen in Nederland

Tabel 3.1 geeft een overzicht van alle accommodaties in Nederland die over minimaal één 400-meterbaan beschikken. We onderscheiden drie soorten accommodaties:

- Schaatsaccommodatie: een accommodatie waar schaatsen de hoofdsport is;
- Sportaccommodatie: een sportaccommodatie, eventueel met A-status, waar meerdere sporten centraal staan, waarvan schaatsen er een is;
- Multifunctionele accommodatie: een multifunctionele accommodatie waar vrijetijdsbeleving, sport en schaatsen onderdeel van zijn.

Per accommodatie vermeldt de tabel plaats, naam, de partij die de accommodatie exploiteert en het accommodatietype.

Tabel 3.1 Overzicht accommodaties met 400-meterbaan in Nederland

Plaats	Naam accommodatie	Stichtingsjaar	Exploitatie	Type accommodatie
Alkmaar	De Meent	1972	Sportbedrijf Alkmaar	Schaatsaccommodatie met: 1 semi-overdekte 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde ijshockeybaan 60x30m
Amsterdam	Jaap Edenbaan	1961	Stichting Jaap Edenbaan	Schaatsaccommodatie met: 1 onoverdekte 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde ijshockeybaan 60x30m 1 ijsvloer 61,5x17,5m
Assen	De Bonte Wever	1971	De Bonte Wever B.V.	Multifunctionele accommodatie met: 1 semi-overdekte 400-meterbaan
Breda	Kunstijsbaan Breda	2001	Optisport B.V.	Schaatsaccommodatie met: 1 overdekte 400-meterbaan 1 overdekte ijshockeybaan 60x30m
Deventer	De Scheg	1962	Sportbedrijf Deventer N.V.	Sportaccommodatie met: 1 semi-overdekte 400-meterbaan 1 onoverdekte ijshockeybaan 60x30m
Dronten	Leisure World Ice Center	1998	Leisure World B.V.	Schaatsaccommodatie met: 1 overdekte 400-meterbaan 1 overdekte ijsvloer 80x45m

Plaats	Naam accommodatie	Stichtingsjaar	Exploitatie	Type accommodatie
Eindhoven	Ijssportcentrum Eindhoven	1969	Gemeente Eindhoven	Schaatsaccommodatie met: 1 semi-overdekte 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde ijshockeybaan 60x30m 1 overdekte ijshockeybaan 60x30m
Enschede	Ijsbaan Twente	2008	Ijsbaan Twente B.V.	Schaatsaccommodatie met: 1 overdekte 400-meterbaan 1 overdekte ijshockeybaan 60x30m
's-Gravenhage	De Uithof	1973	Sportainment Center De Uithof B.V.	Sportaccommodatie met: 1 semi-overdekte 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde ijshockeybaan 60x30m 1 onoverdekte ijshockeybaan 60x30m 1 ijsvloer 20x12m
Groningen	Sportcentrum Kardinge	1969	Stichting Sportcentrum Kardinge	Sportaccommodatie met: 1 overdekte 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde ijshockeybaan 60x30m
Haarlem	Kunstijsbaan Kennemerland	1967	Stichting Kunstijsbaan Kennemerland	Schaatsaccommodatie met: 1 onoverdekte 400-meterbaan 1 onoverdekte krabbelbaan 600m ²
Heerenveen	Thialf	1966	Thialf B.V.	Schaatsaccommodatie met: 1 overdekte/verwarmde 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde 333-meterbaan 2 overdekte/verwarmde ijshockeybanen 60x30m 1 overdekte/verwarmde ijsvloer
Hoorn	De Westfries	2006	Optisport B.V.	Schaatsaccommodatie met: 1 overdekte 400-meterbaan 1 overdekte ijshockeybaan 60x30m
Sittard-Geleen	Laco Glanerbrook	1989	Laco B.V.	Sportaccommodatie met: 1 onoverdekte 400-meterbaan 1 overdekte ijshockeybaan 60x30m
Tilburg	Ireen Wüstijsbaan	2009	Gemeente Tilburg	Schaatsaccommodatie met: 1 overdekte 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde ijshockeybaan 60x30m
Utrecht	Vechtsebanen	1970	Nedstede Groep B.V.	Multifunctionele accommodatie met: 1 semi-overdekte 400-meterbaan 1 overdekte/verwarmde ijshockeybaan

De Meent, Alkmaar (oplevering in 1972)

Ijsbaan De Meent in Alkmaar is eigendom van de gemeente Alkmaar. Sportbedrijf Alkmaar voert de exploitatie. De gemeente vult het exploitatietekort aan, dat jaarlijks om en nabij de 350.000 euro bedraagt. De aanleg van de ijsbaan in 1967 werd volledig bekostigd met overheidsgeld: de gemeente Alkmaar, omliggende gemeenten en de provincie Noord-Holland betaalden mee.

Jaap Edenbaan, Amsterdam (1961)

De Jaap Edenbaan in Amsterdam werd in 1961 geopend en is de oudste kunstijsbaan van Nederland. De stichting die de baan exploiteert, ontvangt een jaarlijkse subsidie van 1,3 miljoen euro van de gemeente Amsterdam. Deze subsidie dient de exploitatie én het onderhoud. De stichting ontvangt naast de exploitatiesubsidie geen steun van de gemeente. De Jaap Edenbaan genereert zelf jaarlijks een omzet van 1,9 miljoen euro.

De Bonte Wever, Assen (1971)

De Bonte Wever in Assen is een multifunctionele accommodatie met een hotel, zwembad, sauna, fitnessruimte en ijsbaan. Eigendom en exploitatie liggen volledig in handen van het bedrijf Bonte Wever B.V. Er gaat dan ook geen subsidiestroom vanuit de gemeente Assen naar Bonte Wever B.V.

Kunstijsbaan Breda, Breda (2001)

De in 2001 geopende kunstijsbaan in Breda is gemeente-eigendom. De bouw ervan kostte de gemeente Breda circa elf miljoen euro. In 2011 is de ijsbaan voor een extra bedrag van 2,5 miljoen euro overkapt. Het bedrijf Optisport B.V. huurt de ijsbaan van de gemeente Breda. Voor de overkapping betaalde Optisport de gemeente Breda jaarlijks zo'n 105.000 euro huur. In dit bedrag waren de kapitaallasten van het bouwbedrag van de ijsbaan niet doorberekend. In 2011 sloten gemeente en Optisport een nieuw tienjarig contract af. Sindsdien huurt Optisport voor circa 200.000 euro. Het huurbedrag is bijna verdubbeld, omdat de kapitaallasten van de overkapping erin zijn doorberekend. Optisport betaalt naast de huur ook een jaarlijkse onderhoudsbijdrage van 413.000 euro aan de gemeente Breda. Dit bedrag dient echter niet alleen voor het onderhoud van de ijsbaan, maar ook van het bijbehorende zwembad.

De Scheg, Deventer (1962)

Dertig jaar stond de ijsbaan van sportaccommodatie de Scheg bekend als het IJsselstadion, maar sinds 1992 heet ook de schaatsbaan officieel de Scheg. Sportbedrijf Deventer N.V. voert het beheer en de exploitatie van de Scheg, en dus ook van de ijsbaan. Sportbedrijf Deventer N.V. is volledig eigendom van de gemeente Deventer. De totale exploitatiebegroting van Sportbedrijf Deventer N.V. bedraagt ongeveer acht miljoen euro. De gemeente keert een jaarlijkse exploitatiesubsidie uit van 4,2 miljoen euro, waarvan Sportbedrijf Deventer zowel exploitatie als klein en groot onderhoud van de Scheg financiert. Daarnaast verplicht Sportbedrijf Deventer zich met het ontvangen van de subsidie om voor de gemeente enkele sportprogramma's uit te voeren. De ijsbaan kreeg in 2011 een overkapping. De totale kosten hiervan bedroegen 3,5 miljoen euro, waarvoor Sportbedrijf Deventer een lening afsloot bij de gemeente Deventer. Sportbedrijf Deventer sluiст sindsdien een deel van de subsidie direct terug naar de gemeente, ter aflossing van de lening.

Leisure World Ice Center, Dronten (1998)

Van 1998 tot 2005 heette deze ijsbaan Kwintus Nova. In 2005 werd de baan gesloten vanwege gesteggel over subsidies: gemeente Dronten wees het subsidieverzoek van de exploitant af. Nadat de ijsbaan vijf jaar gesloten was, is deze sinds 2010 in eigendom van een niet nader bekendgemaakte B.V. Leisure World B.V. zorgt sindsdien voor de exploitatie. De gemeente Dronten wijst verzoeken om subsidie aan Leisure World B.V. consequent af. De enige betaling die de gemeente doet aan Leisure World B.V., betreft de vergoeding voor het reclamebord met gemeentelogo op de schaatsbaan, die gelegen is aan de nieuwe Hanzelijn.

IJssportcentrum Eindhoven (1969)

Eigendom en exploitatie van IJssportcentrum Eindhoven zijn volledig in handen van de gemeente Eindhoven. In 2012 bedroegen de totale exploitatiekosten 2.180.000 euro. Hieronder vielen kapitaallasten en onderhouds- en exploitatiekosten. De inkomsten waren in 2012 1.133.000 euro. Deze bestaan uit onder andere huuropbrengsten van pachters, losse kaartverkoop, baanhuur aan verenigingen en verhuur aan derden. Het structurele begrotingstekort, in 2012 iets meer dan één miljoen euro, wordt gedekt door een bijdrage uit algemene middelen van de gemeente.

Ijsbaan Twente, Enschede (2008)

De realisatie van Ijsbaan Twente in de gemeente Enschede kostte 13,75 miljoen euro. Dit werd met name bekostigd uit publieke middelen: 5,97 miljoen euro van de gemeente Enschede, 3,6 miljoen euro van de provincie Overijssel, 2,1 miljoen euro van regiogemeenten en 750.000 euro van een subsidie van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). Sponsors brachten de resterende 1,33 miljoen euro bijeen, zoals de publiek-private afvalverwerker Twente Milieu, die een miljoen bijdroeg. Ijsbaan Twente is eigendom van de gemeente Enschede. De gemeente sloot met Ijsbaan Twente B.V. een twintigjarig contract. Tot 1 oktober 2028 is Ijsbaan Twente B.V. verantwoordelijk voor de exploitatie en het kleine en grote onderhoud van de schaatsbaan. Ijsbaan Twente B.V. betaalt een onbekende exploitatie- en huursom aan de gemeente, om precies te zijn aan Vastgoedbedrijf Enschede dat gemeentelijk vastgoed beheert. Ijsbaan Twente B.V. is honderd procent eigendom van PCH Groep B.V., die op haar beurt honderd procent eigendom is van Volker Wessels B.V. Na afloop van het twintigjarig contract komt de exploitatie van Ijsbaan Twente weer in handen van gemeente Enschede.

De Uithof, 's-Gravenhage (1973)

Het schaatscentrum van De Uithof in 's-Gravenhage werd in 2003 eigendom van Beheer en Exploitatie Maatschappij De Uithof B.V. De Uithof was tot 2003 in handen van een stichting die in financiële moeilijkheden kwam. De verkoop van het schaatscentrum van de stichting aan Beheer en Exploitatie Maatschappij De Uithof B.V. vond in 2003 plaats voor het symbolische bedrag van één euro. Hierbij droeg de gemeente Den Haag zorg voor betaling van de schulden van circa drie miljoen euro en de Beheer en Exploitatie Maatschappij De Uithof B.V. verplichtte zich het achterstallig onderhoud en de liquidatie van de stichting, eveneens circa drie miljoen euro, voor haar rekening te nemen. Later is de naam van deze Beheer en Exploitatie Maatschappij De Uithof B.V. veranderd in Estrade Vastgoed B.V., de huidige eigenaar. De exploitatie van De Uithof wordt gevoerd door Sporttainment Center De Uithof B.V. Sinds 2003 is de gemeente Den Haag niet meer financieel betrokken bij De Uithof.

Kardinge, Groningen (1969)

De gemeente Groningen is indirect betrokken bij de exploitatie van Sportcentrum Kardinge, via een stichting die toeziet op de dagelijkse exploitatie. De gemeente Groningen vult het begrotingstekort van Sportcentrum Kardinge aan met een subsidie van jaarlijks circa 4,5 miljoen euro. Sportcentrum Kardinge besteedt het bedrag aan zowel de realisatie als exploitatie van het sportcomplex. In deze subsidie is niet gespecificeerd naar de verschillende voorzieningen in het sportcentrum, zoals het 25-meterbad, het recreatie- en instructiebad, de ijshockeyhal, de squashbanen, de sporthal en de horeca. Het valt niet te achterhalen hoeveel van de gemeentelijke subsidie naar de kunstijsbaan gaat.

Kunstijsbaan Kennemerland, Haarlem (1967)

Beheer en exploitatie van Kunstijsbaan Kennemerland in Haarlem is volledig in handen van de Stichting Kunstijsbaan Kennemerland. De exploitatiebegroting van de stichting is sluitend, zonder subsidie van gemeente, provincie of andere overheden. In 2006 kreeg de ijsbaan een overkapping. De totale kosten hiervan bedroegen 8.170.000 euro, bijeengebracht door de gemeente Haarlem (3.850.000 euro) en de provincie Noord-Holland (3.320.000 euro) en de Stichting Kunstijsbaan Kennemerland zelf, met één miljoen euro uit eigen middelen..

De Westfries, Hoorn (2006)

Schaatsaccommodatie De Westfries is aangelegd voor twaalf miljoen euro, volledig gefinancierd vanuit publieksgeld. De provincie Noord-Holland en de gemeente Hoorn droegen ieder vier miljoen euro bij en de West-Friese gemeenten, een regionale bestuurlijke samenwerking, betaalden 3,6 miljoen euro. De West-Friese gemeenten verdeelden het bedrag onderling naar inwonersaantal. Stichting De Westfries betaalde de resterende 400.000 euro. Het bedrijf Optisport exploiteert De Westfries en heeft daarvoor een contract met de gemeente Hoorn tot en met augustus 2016. In het contract staat dat Optisport risicodragend exploiteert, hetgeen betekent dat zowel tegenvallers als eventuele winsten voor het bedrijf zijn. Dagelijks, klein en groot onderhoud is voor rekening van Optisport. Optisport betaalt de gemeente 130.000 euro huur per jaar. De totale jaarlijkse exploitatiekosten van De Westfries bedragen ongeveer 1,3 miljoen euro.

Laco Glanerbrook, Sittard-Geleen (1989)

Sportaccommodatie Laco Glanerbrook, waaronder ook de ijsbaan valt, wordt geëxploiteerd door het bedrijf Laco. Laco en de gemeente Sittard-Geleen tekenden in 2000 een contract van recht van opstal tot en met 2020. Laco ontvangt van de gemeente een jaarlijkse exploitatiesubsidie van ongeveer 900.000 euro. Het bedrijf bekostigt van deze subsidie de exploitatie en het klein en groot onderhoud. De kapitaalslasten zijn voor rekening van de gemeente Sittard-Geleen.

Ireen Wüstijsbaan, Tilburg (2009)

De bouw van de Ireen Wüstijsbaan in Tilburg kostte dertien miljoen euro en is betaald door een bouwconsortium, in ruil voor ontwikkeling van het gebied Stappegoor. Na oplevering is het eigendom van de ijsbaan overgedragen aan de gemeente Tilburg. Sportbedrijf Tilburg, een niet-geprivatiseerde gemeenteafdeling huurt de Ireen Wüstijsbaan van de gemeente voor 272.000 euro. De totale exploitatielasten van de accommodatie bedragen zo'n 950.000 euro en komen voor rekening van de gemeente Tilburg.

De Vechtsebanen, Utrecht (1970)

Sinds 1994 is de exploitatie van de Vechtsebanen in Utrecht in handen van private partijen. Nadat de kunstijsbaan meerdere jaren verliesgevend was, nam de Nedstede Groep B.V. deze in 2010 over. De gemeente Utrecht kwam met de exploitant van de Vechtsebanen een jaarlijks subsidiebedrag van 200.000 euro overeen voor de periode 2011-2021. Deze subsidie dient enkel voor de exploitatie van de ijsbaan. Investerings in het complex zijn voor rekening van de Nedstede Groep.

3.2 Ijsbanen internationaal

Om de realisatie en exploitatie van ijsbanen in Nederland in internationaal perspectief te plaatsen, bestudeerden we drie schaatscomplexen in het buitenland: het Sportforum Hohenschönhausen in Berlijn, de Gunda Niemann-Stirnemann Halle in Erfurt en de Max-Aicher-Arena in Inzell. De keuze voor deze schaatscomplexen is gemaakt in overeenstemming met de opdrachtgever. Ook van de Adler Arena in Sochi en het Sportpaleis Alau in Astana probeerden we cijfes te achterhalen, maar het bleek niet mogelijk een financieel plaatje te schetsen.

Sportforum Hohenschönhausen, Berlijn (1985)

Het Sportforum Hohenschönhausen in Berlijn in Duitsland was bij oplevering in 1985 de eerste overdekte 400-meterbaan wereldwijd. Het is een sportaccommodatie waar, naast schaatsen, diverse andere sporten kunnen worden beoefend. De accommodatie is eigendom van en wordt gefinancierd door de Duitse overheid.

Gunda Niemann–Stirnemann Halle, Erfurt (2001)

Op de plek van het Eissportzentrum Erfurt in Duitsland, een buitenbaan die vooral dienst deed als ijshockey- en kunstschaatsaccommodatie, werd in 2001 de Gunda Niemann-Stirnemann Halle geopend. De bouwkosten van de overdekte schaatsaccommodatie met 400-meterbaan bedroegen 23,3 miljoen Duitse marken, omgerekend zo'n twaalf miljoen euro. De bouw werd volledig met overheidsgeld gefinancierd: 41,3 procent door de gemeente Erfurt, 25,7 procent door deelstaat Thüringen en 32,9 procent door het Rijk.

Max–Aicher–Arena, Inzell (1965/2011)

Van 1965 tot 2011 stond de Max-Aicher-Arena in Duitsland bekend als het Ludwig Schwabl Stadion. De buitenbaan was een van de snelste buitenbanen van Europa. Sinds 2011, toen de ijsbaan werd verbouwd en volledig overkapt, heet de ijsbaan Max-Aicher-Arena. Het eigendom van de Max-Aicher-Arena ligt bij de gemeente Inzell. Alle medewerkers van de ijsbaan zijn gemeenteambtenaar. De bouw van de Max-Aicher-Arena duurde van 2009 tot 2011 en kostte in totaal 39 miljoen euro. Hieraan droeg de Duitse overheid zeventig procent bij, de deelstaat Beieren twintig procent en de gemeente Inzell tien procent. De exploitatiekosten van de Max-Aicher-Arena bedragen jaarlijks circa 150.000 euro en worden grotendeels door staalmagnaat Max Aicher bekostigd. De Max-Aicher-Groep heeft in een contract met de gemeente Inzell toegezegd om tien jaar lang een jaarlijkse subsidie van 100.000 euro bij te dragen aan de exploitatie van de kunstijsbaan.

3.3 Topsportlocaties in Nederland

De vorige paragraaf plaatste de financiering van ijsbanen in internationaal perspectief. Voorliggende paragraaf vergelijkt de realisatie- en exploitatiekosten met Nederlandse topsportlocaties die geen schaatsbaan zijn. Aan bod komen de Tongelreep in Eindhoven, Omnisport Apeldoorn, de Flikflak in 's-Hertogenbosch en de Arnhemhal op Papendal in Arnhem.

Nationaal Zwemcentrum De Tongelreep, Eindhoven (1966)

Zowel het recreatieve als het topsportgedeelte van Nationaal Zwemcentrum De Tongelreep in Eindhoven is volledig eigendom van de gemeente Eindhoven. Ook de exploitatie is geheel in beheer van de gemeente. Exploitatietekorten worden met gemeentelijke subsidie volledig opgevangen. Voor de periode 2008-2010 werden deze tekorten op circa 1,2 miljoen euro geraamd. Met de bouw van de Tongelreep was in totaal circa 24 miljoen euro gemoeid. Dit bedrag is samengesteld uit circa 4,5 miljoen euro van het Rijk, 4,5 miljoen euro van de provincie Noord-Brabant, 6,7 miljoen euro van de gemeente Eindhoven, 4,5 miljoen euro van het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE) en resterende bijdragen van NOC*NSF en het Europees subsidiefonds Stimulus.

De Flik-Flak, 's-Hertogenbosch (2008)

De in 2008 nieuw gebouwde sportaccommodatie de Flik-Flak in 's-Hertogenbosch had een totale realisatiewaarde van 7,8 miljoen euro. Daaraan droeg de gemeente 's-Hertogenbosch 4,5 miljoen euro bij, de provincie Noord-Brabant twee miljoen en het Rijk 0,5 miljoen. Sponsors brachten de resterende 0,8 miljoen euro bijeen. Zowel het eigendom als de exploitatie wordt gevoerd door de Stichting Flik-Flak. Noch de gemeente, noch de provincie subsidieert de stichting. De totale exploitatiebegroting van Stichting Flik-Flak bedroeg in 2011 387.000 euro. In dit bedrag zijn geen kapitaallasten verwerkt, omdat de bouw volledig extern werd gefinancierd. Wel omvat de exploitatiebegroting kosten voor klein en groot onderhoud en afschrijving van door de stichting aangeschafte materialen. In 2011 was er een 'plus' op de begroting van 18.000 euro.

Omnisport Apeldoorn (2008)

Omnisport Apeldoorn is eigendom van gemeente Apeldoorn en wordt geëxploiteerd door Libéma B.V. De kosten van de bouw van de baan in 2008 bedroegen ongeveer 45 miljoen euro. De totale realisatiekosten, inclusief infrastructurele kosten (aankoop gronden, aanleg/aanpassing lokale infrastructuur etc.) bedroegen ongeveer 73 miljoen euro. De bouw is gerealiseerd met een bijdrage van 45 miljoen euro van de gemeente Apeldoorn, acht miljoen van de provincie Gelderland, tien miljoen van het Rijk en één miljoen van NOC*NSF en enkele andere partijen. De resterende negen miljoen is verdiend met de verkoop van grond rondom de schaatsaccommodatie aan vastgoedontwikkelaar AM Real Estate Development B.V. De grond is verkocht en verhuurd aan commerciële partijen die er winkels hebben gevestigd. Libéma ontvangt een jaarlijkse gemeentesubsidie voor exploitatie van het schaatscomplex. In 2006 sloten Libéma en gemeente Apeldoorn een subsidieovereenkomst voor de periode 2008-2018. De overeenkomst kan worden verlengd met vijf jaar. Het subsidiebedrag wordt jaarlijks geïndexeerd. In 2008 bedroeg de subsidie 596.000 euro; in 2012 was het subsidiebedrag 648.148 euro.

De Arnhemhal op Papendal, Arnhem (2012)

Om de Arnhemhal op Papendal in Arnhem te realiseren was een bedrag nodig van vijftien miljoen euro. 7,5 miljoen daarvan is bijgedragen door de provincie Gelderland, vijf miljoen door het Rijk (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport) en 2,5 miljoen euro door de gemeente Arnhem. Sinds 1 januari 2013 liggen eigendom en exploitatie van de Arnhemhal in handen van Sportcentrum Papendal B.V. De totale exploitatiebegroting van het bedrijf bedroeg in 2012 circa tien miljoen euro, waarvan ongeveer één miljoen is toe te rekenen aan de Arnhemhal. De exploitatie van zowel het sportcentrum als geheel als de Arnhemhal is kostendekkend, dus zonder gemeentelijke subsidiëring. Dit is mogelijk doordat de realisatie volledig extern is gefinancierd. De gemeente Arnhem heeft in ruil voor haar realisatiesubsidie bedongen dat er periodiek workshops worden gegeven in en aan de gemeente, en dat topsporters zich ook ‘in de wijk’ laten zien.

4. Conclusie en discussie

In opdracht van provincie Friesland is onderzoek verricht naar de financiering van kunstijsbanen in Nederland, in vergelijking met internationale ijsbanen en Nederlandse A-sportaccommodaties. Voorliggend rapport legt verslag van deze studie. Dit afsluitende hoofdstuk bevat de belangrijkste onderzoeksresultaten.

Aanleiding

Provincie Friesland wil in 2014 beginnen met de bouw van Nieuw Thialf in Heerenveen. Deze ijsbaan zal het verouderde Thialf vervangen. De volledige realisatie van Nieuw Thialf, inclusief een wedstrijdbaan van wereldniveau en een topsporttrainingshal, is begroot op 106 miljoen euro. De Provinciale Staten van Friesland hebben vijftig miljoen euro beschikbaar gesteld voor een stadion met wedstrijdbaan. Over de resterende 56 miljoen euro, voor de bouw van de aparte topsporttrainingshal, moeten het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en andere partijen zich eerst nog uitspreken.

Doelstelling

Is een publieke investering in de volledige realisatie van Nieuw Thialf, inclusief de aanleg van een aparte topsporttrainingshal, gerechtvaardigd? Om antwoord te geven op die vraag, heeft het Mulier Instituut de opdracht gekregen om de financiering van Nederlandse en buitenlandse ijsbanen en andere topsportaccommodaties in kaart te brengen. Voor de provincie Friesland is het belangrijk om helder inzicht te verkrijgen in de mate waarin overheden bijdragen aan de financiering van deze sportaccommodaties.

Bevindingen

Uit het onderzoek blijkt dat voor het overgrote deel van zowel de Nederlandse en internationale schaatsaccommodaties als de Nederlandse topsportaccommodaties geldt dat financiële steun van de overheid een belangrijke voorwaarde is geweest om deze te kunnen realiseren. Deze financiële steun werd en wordt verstrekt in de vorm van realisatie- en exploitatiesubsidies en combinaties van beide.

De zestien Nederlandse 400-meterbanen kunnen ruwweg in twee groepen worden verdeeld: de ‘oude’ en de ‘nieuwe’ banen. De grootste groep bestaat uit de banen die in de jaren ‘60-‘80 zijn aangelegd, en die geheel of vrijwel geheel zijn gerealiseerd met overheidsmiddelen (Amsterdam, Deventer, Heerenveen, Haarlem, Eindhoven, Groningen, Utrecht, Assen, Alkmaar, Den Haag en Sittard-Geleen). De initiële bouwkosten zijn inmiddels afgeschreven, maar de banen hebben wel onderhouds- of instandhoudingskosten, die geheel of gedeeltelijk in de exploitatielasten zijn opgenomen. De meeste van deze banen zijn in de loop der tijd half of geheel overkapt, meestal opnieuw met behulp van overheidssubsidies. Acht van deze banen kregen en krijgen als breedtesportvoorziening subsidie voor zowel hun realisatie- als hun exploitatiekosten.

Van de ‘oude’ banen zijn er drie (Assen, Den Haag en Utrecht) die doorontwikkeld zijn tot multifunctionele complexen én waar de gemeente heeft geprobeerd haar bijdrage aan de exploitatie tot nul te reduceren door het complex te privatiseren. Er zijn al diverse private exploitanten op deze banen failliet gegaan, maar momenteel ontvangen Assen en Den Haag

geen subsidie en draagt de gemeente Utrecht nog maar 200.000 euro per jaar bij aan de exploitatie.

De eerste van de 'nieuwe' banen opende in 1998: Dronten. Hierop volgden Breda, Hoorn, Enschede en als laatste Tilburg. Dronten is een geval apart, als volledig particulier initiatief met een moeizame exploitatie en zelfs sluiting tussen 2005 en 2010. De andere vier banen zijn, net als de 'oude' banen, overwegend met overheidsmiddelen gerealiseerd. Maar de inrichting is efficiënter geworden. De exploitatie van de 'nieuwe' banen is geheel of half geprivatiseerd. De exploitatiemaatschappijen betalen huur, zodat een deel van de kapitaalslasten terugvloeit naar de gemeenten.

De exploitatiesubsidies zijn vrijwel altijd afkomstig van de gemeente waar de schaatsbaan gevestigd is. Bij de realisatiekosten zien we ook bijdragen van het Rijk, de provincie, de EU en sponsors, en bij verbouwingen of uitbreidingen ook 'eigen' middelen of reserveringen van de kunstijsbanen. Veel realisatiekosten worden in één keer afgeschreven. Dit beeld wordt bevestigd in het onderzoek naar andere Nederlandse sportaccommodaties, zoals Omnisport Apeldoorn, en buitenlandse kunstijsbanen, zoals de Max Aicher Arena in Inzell. Verder blijkt dat naarmate het topsportkarakter van de voorziening sterker is, de (eenmalige) bijdrage van hogere overheden aan de realisatiekosten toeneemt.

Voorzieningen die het geheel zonder subsidie moeten redden, zijn alle multifunctionele (sport)accommodaties waar bezoekers veel meer kunnen ondernemen dan alleen schaatsen. Zo bieden deze accommodaties behalve andere sporten als hockey, zwemmen, karten, fitness en klimmen, ook faciliteiten als een hotel, winkels, sauna's, restaurants en zakelijke congrescentra. Het is aannemelijk dat deze multifunctionele sportaccommodaties aanzienlijke inkomsten genereren met hun overige activiteiten en voor hun winstgevendheid niet afhankelijk zijn van de kunstijsbaanexploitatie. In feite houden zij dan de ijsbaan in stand door interne kruissubsidiëring. Enkele van deze multifunctionele sportaccommodaties ontvingen overigens wel een realisatiesubsidie van de overheid.

Conclusie en discussie

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat bij de exploitatie van accommodaties alleen voor schaatssport in de praktijk vrijwel altijd een vorm van overheidssubsidie geboden is, zowel in Nederland als in het buitenland. De onderzochte topsportvoorzieningen zijn alle tot stand gekomen met steun van hogere én lagere overheden.

In aanvulling op deze gegevens, biedt de economische theorie meerdere argumenten waarom in de kunstijsbanenmarkt sprake is van marktfalen, zodat overheidssteun gerechtvaardigd is. Kunstijsbanen zijn dure voorzieningen. In een perfecte markt leidt dit tot slechts een beperkt aanbod, omdat de meeste schaatsers de prijs die een winstgevende exploitatie mogelijk maakt, niet willen of kunnen betalen. Omdat de overheid schaatsen echter ziet als verdienstelijk goed, subsidieert zij het aanbod van kunstijs. Een verdienstelijk goed is een goed waarvan het wenselijk is dat meer mensen er gebruik van maken dan in een perfecte markt het geval zou zijn. Op die manier wordt een zinvolle en gezonde vorm van vrijetijdsbesteding op grotere schaal beoefend. En dit bevordert weer positieve externe effecten als welzijn, sociale samenhang in en door schaatsverenigingen, een aantrekkelijk vestigingsklimaat en gezondheid.

Voor de ondersteuning van Nieuw Thialf als topsportlocatie en nationaal trainingscentrum voor de schaatsselecties verwijzen we naar de status van Nieuw Thialf als collectief goed, het grote (exploitatie)risico en wederom de te verwachten positieve externe effecten. Immers: niemand is uit te sluiten van de positieve effecten van topsport op de nationale trots en ‘Holland-branding’. En voor de markt is het risico dat Nieuw Thialf onvoldoende grote toernooien krijgt toegewezen onhanteerbaar groot.

Het verkregen inzicht in de publieke financiering van meerdere schaats-, topsport- en multifunctionele sportaccommodaties, biedt samen met argumenten uit de economische theorie steun voor overheden om subsidie voor de bouw van Nieuw Thialf, inclusief de realisatie van een aparte topsporttrainingshal, serieus in overweging te nemen. Er is duidelijk sprake van diverse vormen van marktfalen. Niettemin besluit uiteindelijk de politiek of zij deze vormen van marktfalen wil en kan oplossen, naast of ten koste van andere vormen van marktfalen, en binnen de kaders van de beschikbare hoeveelheid belastingmiddelen.

Literatuurlijst

Marktfalen

- Barr, N. (2004). *Economics of the Welfare State*. 4th edition, Oxford University Press;
- Snyder, C. & Nicholson, W. (2008). *Microeconomic Theory: Basic Principles and Extensions*. 10th edition, Thomson South-Western;
- Veal, A.J. (2002). *Leisure and Tourism Policy and Planning*. Wallingford: CABI Publishing.

Overzicht schaatsaccommodaties in Nederland met 400-meterbaan

- Interviews met diverse gemeenten en exploitanten;
- Raatgever, Y. (2004). *De schaatser op kunstijs*, Universiteit van Tilburg;
- www.kunstijsbanen.nl ;
- www.ijsbaandemeent.nl ;
- www.alkmaaropdekaart.nl/opmerkelijke-plekken/alkmaar-west/ijsbaan-de-meent/;
- www.flevoland.nl/bestuur-organisatie/gedeputeerde-staten/marc-witteman/weblog/op-glad-ijs/;
- www.nos.nl/artikel/195863-overzicht-nosonderzoek-ijsbanen.html.

Max-Aicher-Arena, Inzell

- www.ovb-online.de/chiemgau/investitionen-trotz-knapper-finanzen-1620676.html;
- www.ovb-online.de/chiemgau/gemeinde-will-neue-eishalle-besser-vermarkten-2618188.html;
- www.traunsteiner-tagblatt.de/region+lokal/landkreis-traunstein/inzell_artikel,-Wichtige-Weichen-gestellt-_arid,34825.html;
- www.chiemgau24.de/chiemgau/inzell/aerger-weltbestes-sportgebaeude-1621447.html;
- www.kiaspeedskatingacademy.com/en/academy/new-impulse.html;
- Overduin, I. (2012). *Inspiratie uit Inzell*, Leeuwarder Courant.

Gunda Niemann-Stirnemann Halle, Erfurt

- <http://www.gunda-niemann-stirnemann-halle.de/wp/geschichte/>.

De Arnhemhal op Papendal, Arnhem

- Sportaccom, 4, 2012;
- www.atletiekweek.nl/2012/12/17/nocnsf-opent-nieuwe-topsportthal/;
- <http://www.sportsubsidie.nl/nieuws.php?id=124>;
- Begroting NOC*NSF 2013.

De Tongelreep, Eindhoven

- www.tongelreep.nl/algemeen/interessante-feiten-en-cijfers.html;
- www.nvrr.nl/download/?id=12703894.

Overzicht nieuwsberichten

- www.tongelreep.nl/algemeen/interessante-feiten-en-cijfers.html;
- www.deweekkrant.nl/pages.php?page=780235;

- www.nos.nl/artikel/453015-friesland-voor-nieuwbouw-thialf.html;
- www.thialf.nl/pageid=41/articleid=231/Groen_licht_voor_bouw_Nieuw_Thialf.html.

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl